DEMOCRITUS UNIVERSITY of THRACE

# selected papers of the 10th International Conference of Greek Linguistics

**Edited by**

Zoe Gavriilidou
Angeliki Efthymiou
Evangelia Thomadaki
Penelope Kambakis-Vougiouklis



Komotini 2012

**Οργανωτική Επιτροπή Συνεδρίου**
**Organizing Committee**

Zoe Gavriilidou
Angeliki Efthymiou
Evangelia Thomadaki
Penelope Kambakis-Vougiouklis

**Γραμματειακή Υποστήριξη**
**Secretarial Support**

Ioannis Anagnostopoulos
Maria Georganta
Polyxeni Intze
Nikos Mathioudakis
Lidija Mitits
Eleni Papadopoulou
Anna Sarafianou
Elina Chadjipapa

**ISBN** 978-960-99486-7-8

**Τυπογραφική επιμέλεια**

Νίκος Μαθιουδάκης
Ελένη Παπαδοπούλου
Ελίνα Χατζηπαπά

**Σχεδιασμός εξώφυλλου**

Νίκος Μαθιουδάκης

**Copyright © 2012**
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Democritus University of Thrace

Εργαστήριο Σύνταξης, Μορφολογίας, Φωνητικής, Σημασιολογίας, *+ΜόρΦωΣη* ΔΠΘ
Laboratory of Syntax, Morphology, Phonetics, Semantics, *+MorPhoSE* DUTH

Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας
International Conference of Greek Linguistics
www.icgl.gr

# Η ΠΑΡΕΜΒΟΛΗ ΚΑΙ Η ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΕΙΔΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΠΙΘΑΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟ−ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΕΛΕΣΗΣ ΣΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

**Ιωάννης Ε. Σαριδάκης**
Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Ελλάδα
iesaridakis@gmail.com

## ABSTRACT

*The systemic contrastive analysis of translation shifts in selected textual instances allows the examination of translational behaviour on the level of sociolects and of certain features of the translation act, in terms of both process and function, and on the level of the translation product as such. Such a systemic view of translation is envisaged in the so−called probabilistic laws of interference and growing standardisation, proposed by Gideon Toury. This paper focuses on interference, by analysing synchronically the lexicosemantic and stylistic performance of trainee translators in technical and scientific discourse. My aim is also to posit methodological and didactic conclusions.*

**Λέξεις−κλειδιά**: Πιθανολογικοί νόμοι της μετάφρασης, Μεταφραστική συμπεριφορά, Παρεμβολή, Αύξουσα τυποποίηση, Περιγραφικές μεταφραστικές σπουδές, Λεξικοραμματική ανάλυση, Διδακτική της μετάφρασης.

## 1. Εισαγωγή

Στη μετάφραση, αλλά και κατ' επέκταση στις Μεταφραστικές Σπουδές, συχνή είναι η αναφορά στις έννοιες της (*αύξουσας*) *τυποποίησης*[1] *και της παρεμβολής*[2]. Με απαρχή τις διαπολιτισμικές σπουδές, αλλά και τη μελέτη της εκφοράς των δίγλωσσων ατόμων, στη μετάφραση τα φαινόμενα αυτά ανάγονται στη *μεταφορά* (ή την *εκτύπωση*) τεμαχίων λόγου (discourse transfer) μεταξύ των γλωσσικών συστημάτων που έρχονται σε επαφή κατά την πράξη ομιλίας (parole) του δίγλωσσου ατόμου (Σελλά 2001: 55). Στις Περιγραφικές Μεταφραστικές Σπουδές θεμελιώνεται το θεώρημα των δύο πιθανολογικών νόμων περιγραφής και ερμηνείας της μεταφραστικής συμπεριφοράς (Toury 1995: 267−279), ήτοι (α) της *αύξουσας τυποποίησης* (growing standardization) και (β) της *παρεμβολής* (interference). Αφ' ενός, η παρεμβολή εντοπίζεται στο επίπεδο της εκφοράς μεταφραστικού λόγου. Με αναφορά, δε, στον πιθανολογικό νόμο της *αύξουσας τυποποίησης*, δήλον εν συνόψει ότι οι κειμενικές σχέσεις που εγγράφονται στο Κείμενο−Πηγή (ΚΠ) είναι συχνά μεταβλητές και ασταθείς. Ορισμένες δε φορές, οι σχέσεις αυτές αγνοούνται πλήρως από το μεταφραστή, επ' ωφελεία επιλογών στη Γλώσσα−Στόχος (ΓΣ), τις οποίες ο μεταφραστής θεωρεί περισσότερο συνήθεις ή κατάλληλες για την εκάστοτε επικοινωνιακή περίσταση. Η θεώρηση αυτή, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε, αντιστοιχεί στην −κοινώς νοούμενη− διάρρηξη της υφής του πρωτοτύπου κειμένου προς όφελος μίας περισσότερο «στοχοκεντρικής» προσέγγισης της μεταφραστικής διαδικασίας. Κατ' αυτήν την έννοια, προκύπτει τάση για μεγαλύτερη τυποποίηση και περιορισμό της ποικιλομορφίας στις υφολογικές επιλογές του Κειμένου−Στόχος (ΚΣ), ή, τουλάχιστον, για υιοθέτηση προτύπων που εγγράφονται προδήλως στον πολιτισμό−στόχος. Το φαινόμενο αυτό της γλωσσικής και πολιτισμικής προσαρμογής, εκδηλώνεται περισσότερο εάν η μετάφραση, είτε ως *λειτουργία* (function) είτε και ως *επιτέλεσμα* (product), καταλαμβάνει περιθωριακό ρόλο στο σύστημα−στόχος (πβ. Munday 2008: 114−115). Κατ' αναλογία,

[1] Ο Toury (1995: 268) διατυπώνει το νόμο της αύξουσας τυποποίησης ως εξής: «Στη μετάφραση, οι κειμενικές σχέσεις που υφίστανται στο πρωτότυπο, συχνά τροποποιούνται, ορισμένες δε φορές έως του σημείου να αγνοούνται πλήρως, προς όφελος [περισσότερο] συνήθων νορμών του ρεπερτορίου−στόχος».
[2] Στην πλέον γενική διατύπωσή του, ο νόμος της παρεμβολής αντιστοιχεί στην τάση «στη Μετάφραση, φαινόμενα που ανάγονται στην οργάνωση και τη μορφή του ΚΠ να μεταφέρονται στο ΚΣ» (Toury 1995: 275).

In Z. Gavriilidou, A. Efthymiou, E. Thomadaki & P. Kambakis-Vougiouklis (eds), 2012,
*Selected papers of the 10th ICGL*, pp. 1110-1127. Komotini/Greece: Democritus University of Thrace.

αντιστοιχεί στο σύνολο των επιλογών του μεταφραστή, ώστε το κείμενό του να εναρμονίζεται με τις υφολογικές συμβάσεις και συνήθειες που διέπουν αντίστοιχα είδη κειμένων στη ΓΣ (Μπατσαλιά & Σελλά 2010). Εν συνόψει, *παρεμβολή* και *αύξουσα τυποποίηση* αποτελούν παραπληρωματικά μεγέθη και αποτυπώνουν σε γενικές γραμμές την επίδραση της επαφής μεταξύ δύο γλωσσικών συστημάτων, ή κατ' επέκταση δύο ή περισσοτέρων γλωσσικών κοινοτήτων, προσδίδοντάς της, κατά κύριο λόγο, αρνητικό πρόσημο.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του φαινομένου της παρεμβολής, μέσω της ανάλυσης και ερμηνείας της εκφοράς διδασκομένων μεταφραστών, και με επικέντρωση στις λεξιλογικές, σημασιολογικές και υφολογικές επιλογές τους. Η εργασία έχει βασιστεί σε *corpus* παραλλήλων κειμένων Αγγλικής-Ελληνικής. Για την ανάλυση των λεξικογραμματικών ευρημάτων γίνεται χρήση, μεταξύ άλλων, *ad hoc* προτύπου σχήματος γλωσσολογικού σχολιασμού (annotation) δύο επιπέδων. Τέλος, για την πιθανολογική ερμηνευτική σύνθεση, η παρούσα προσέγγιση συνδυάζεται με την κλασική αντιπαραβολική ανάλυση των Vinay & Darbelnet (1977). Διατρέχουμε λειτουργικώς τις βασικές έννοιες του περιγραφικού μοντέλου (παρεμβολή, αύξουσα τυποποίηση) και εστιάζουμε στις κρίσιμες συστημικές μεταβλητές τους και τις πειραματικές μεθόδους που προτείνονται για την προσπέλασή τους (ενότητες 2, 3). Στη συνέχεια (ενότητα 4), επιχειρούμε μια σχηματοποίηση της λειτουργίας των μηχανισμών αυτών στη μεταφραστική πράξη. Η πειραματική διερεύνηση της παρούσας εργασίας αναπτύσσεται στην ενότητα 5, όπου αναλύεται η διαστρωμάτωση (layering) και η μεθοδολογία του γλωσσολογικού σχολιασμού στο λογισμικό GATE. Ο συγκερασμός και η μεταφρασιολογική ερμηνεία των ευρημάτων εκτίθενται στις υποενότητες 5.3.1 έως 5.3.6.

## 2. Η Παρεμβολή στις Συστημικές−Μεταφραστικές Σπουδές

Με βάση το μοντέλο του Gideon Toury, θεμελιωτή των Περιγραφικών Μεταφραστικών Σπουδών, η παρεμβολή αποτελεί προταγματικό, πιθανολογικό νόμο της μεταφραστικής συμπεριφοράς: πρόκειται για φαινόμενο σύμφυτο του μεταφράζειν (Newmark 1991: 78) και ως εκ τούτου αναπόφευκτο, όπως λίγο−πολύ συμβαίνει στα δίγλωσσα άτομα. Αν και συνήθως προσδιορίζεται ως αρνητική[3], η τάση για παρεμβολή μπορεί εξ άλλου να ιδωθεί και ως στοχευμένη ή θετική[4]. Η αρνητική ή θετική αποτίμηση της παρεμβολής γίνεται σε κάθε περίπτωση ανατρέχοντας σε «γλωσσικές σταθερές», που διαλαμβάνονται ρητώς ή υπορρήτως ως επίπεδα αναφοράς.

Εξ άλλου, η παρεμβολή ως συστημικό φαινόμενο προσδιορίζεται ειδικότερα στο πεδίο των διαπολιτισμικών σπουδών από τον Itamar Even−Zohar (ιδ. 1990a, 1990b, 2005) και εκδηλώνεται μεταξύ δύο γλωσσικών συστημάτων, ή ορθότερα γραμματειών,

> «[...] όταν τα στοιχεία ή τα μοντέλα που έχουν μεταφερθεί από τη μία στην άλλη αρχίζουν να χρησιμοποιούνται στην τελευταία χωρίς αναφορά στην πηγή τους» (Domínguez Pérez 2010: 8).

Από τις «αρχές» της διαπολιτισμικής παρεμβολής του Even−Zohar (2005)[5], εστιάζουμε στα εξής:

(1) Η παρεμβολή δεν είναι πάντοτε ορατή στο γλωσσικό σύστημα του πολιτισμού υποδοχής, καθώς οι δίαυλοι της διαπολιτισμικής μεταφοράς μπορεί να βρίσκονται στην «περιφέρειά» του. Τα αποτελέσματα της *διαγλωσσικής παρεμβολής* κατά κανόνα δεν είναι ορατά στα αρχικά στάδια της εμφάνισής της, ενώ τα φαινόμενα που εντοπίζονται δεν αιτιολογούνται υπό το πρίσμα της γενικευμένης διάδρασης μεταξύ των συστημάτων, αλλά είναι πιθανό να αντιμετωπίζονται ως τυχαία (πρώτη «αρχή).

---

[3] Η *αρνητική* παρεμβολή εκδηλώνεται υπό μορφή «αποκλίσεων από τις συνήθεις, κωδικοποιημένες πρακτικές του συστήματος− στόχος (Toury 1995: 275).

[4] Σε άλλους όρους, *θετική* παρεμβολή παρατηρείται όταν υπάρχει «μεγαλύτερη πιθανότητα επιλογής [γλωσσικών] στοιχείων τα οποία ούτως ή άλλως υπάρχουν και χρησιμοποιούνται» (Toury 1995: 275).

[5] Οι «αρχές» εν συνόψει διακρίνονται σε τρεις ομάδες και είναι (Α) Γενικές: Α1. Η παρεμβολή είναι πάντοτε άμεση, Α2. Η παρεμβολή είναι κυρίως μονομερής, Α3. Η παρεμβολή μπορεί να περιορίζεται σε ορισμένα πεδία. (Β) Λειτουργικές ως προς την εμφάνιση και εκδήλωση της παρεμβολής: Β4. Η δια πολιτισμική επαφή, αργά ή γρήγορα, θα προκαλέσει παρεμβολή εάν δεν υπάρξει αντίσταση, Β5. Η παρεμβολή παρατηρείται σε ένα σύστημα που χρειάζεται να εισαγάγει στοιχεία στο ρεπερτόριό του, Β6. Το κύρος ενός πολιτισμού λειτουργεί ως γενεσιουργός παράγοντας παρεμβολής, Β7. Η επικυριαρχία ενός πολιτισμού λειτουργεί ως γενεσιουργός παράγοντας παρεμβολής. (Γ) Διεργασιακές: Γ8. Η παρεμβολή μπορεί να λαμβάνει χώρα μόνον σε τμήμα του πολιτισμού-στόχος, και Γ9. Ένα ιδιοποιούμενο ρεπερτόριο (appropriated repertoire) δεν διατηρεί απαραιτήτως τις λειτουργίες του πολιτισμού αφετηρίας. Στην εργασία του, ο Even-Zohar παραδειγματίζει εκτενώς τις «αρχές» αυτές (Even-Zohar 2005).

(2) Κατά τη δεύτερη «αρχή», η ασυμμετρία στο επίπεδο της διαπολιτισμικής συστημικής επαφής δημιουργεί αντίστοιχες σχέσεις ασυμμετρίας και στην κατεύθυνση των μεταφερόμενων γλωσσικών και πολιτισμικών στοιχείων. Κατά τον Even−Zohar, στα επί μέρους πεδία εξέτασης του φαινομένου, ο πολιτισμός αφετηρίας είναι αυτός που κατά κύριο λόγο, και δη μονόδρομα, ωθεί τον πολιτισμό−στόχος να υιοθετήσει τα μεταφερόμενα στοιχεία. Επισημαίνουμε ωστόσο πως η ασυμμετρία μεταξύ των συστημάτων θα πρέπει να εξετάζεται τόσο υπό το πρίσμα του *κύρους* (prestige), όσο και υπό το πρίσμα της *επικράτησης* (dominance). Η διττή περιγραφική υπόσταση των παραγόντων είναι κατά τη γνώμη μας ουσιώδης: το «αλγεβρικό άθροισμα» των παραγόντων αυτών προσδιορίζει την έκταση και την ένταση του φαινομένου της παρεμβολής, συγχρονικά ή και διαχρονικά, στα εν επαφή συστήματα, ενώ η μεταξύ τους σχέση δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται πάντοτε και *a priori* ως ετεροβαρής[6]. Εξ άλλου, με βάση την προσέγγισή μας, η ασυμμετρία καταλύεται και από παράγοντες μη αναφερόμενους κατ' ανάγκη στη διαχρονική (ή τη συγχρονική) σχέση μεταξύ των εν επαφή γλωσσικών συστημάτων, αλλά στη θέση της μετάφρασης μέσα στο *λογοτεχνικό πολυσύστημα* (literary polysystem) της ΓΣ, καθώς και σε συνδυασμό πληθώρας ιστορικών και συγκυριακών παραγόντων[7]. Τέλος, η ασυμμετρία αυτή θα πρέπει να εξετάζεται ασφαλώς και στο επίπεδο των γνωσικών και τελεστικών παραγόντων που ενέχονται στη μεταφραστική πράξη[8]. Με άλλα λόγια, η «ανοχή» στο φαινόμενο της παρεμβολής, κυρίως όταν αυτή προσδιορίζεται ως αρνητική, μπορεί να εξηγηθεί τόσο με αναδρομή σε κοινωνιογλωσσικούς παράγοντες, όσο και εξετάζοντας το «κύρος» των διαφορετικών γλωσσικών συστημάτων: η ανοχή είναι μεγαλύτερη όταν η μετάφραση επιτελείται από γλώσσα ή πολιτισμό περιβεβλημένο με «κύρος», ιδιαιτέρως εάν η ΓΣ ή ο πολιτισμός−στόχος έχουν «ελάσσονα» σημασία (Toury 1995: 278· πβ. και Munday 2008: 114).

(3) Κατά την τρίτη «αρχή», η παρεμβολή είναι δυνατό να μην παρατηρείται σε όλα τα επίπεδα του πολιτισμού και της γλώσσας, αλλά να δημιουργεί διαστρωματώσεις, και να αποτυπώνεται σε συγκεκριμένες κοινωνιολέκτους, παραμένοντας σε αυτές επί μακρόν προτού αναδυθεί στη σφαίρα της επίσημης ή κυρίαρχης γλώσσας.

(4) Τέλος, κατά την πέμπτη «αρχή» η παρεμβολή παρατηρείται σε ένα σύστημα που χαρακτηρίζεται από την ανάγκη προσπορισμού στοιχείων, τα οποία δεν διαθέτει ή δεν μπορεί να παραγάγει μόνο του.

## 2.1 Προσεγγίσεις της έννοιας της παρεμβολής

Η παρεμβολή είναι μία από τις γενικές τάσεις της Μετάφρασης, και δη φαινόμενο που εξετάζεται σε υψηλό επίπεδο αφαίρεσης, ακριβώς επειδή θεωρούμε ότι *λαμβάνει χώρα σε κάθε γλωσσικό ζεύγος* που εμπλέκεται στη Μετάφραση» (Mauranen 2004: 79). Έτσι, δεν θα πρέπει να υποθέσουμε ότι η μελέτη της παρεμβολής μπορεί να υποκαταστήσει τα «παραδοσιακά» μοντέλα ανάλυσης της σχέσης ΚΠ−ΚΣ στο επίπεδο των μεταφραστικών επιλογών. Ακόμη, δεν υιοθετούμε τη γενίκευση του Newmark (1991), κατά την οποία *κάθε μετατόπιση* ανάγεται στην επίδραση της παρεμβολής. Εάν υπάρχει κάποια γενίκευση, αυτή θα πρέπει πιστεύουμε να αναζητηθεί σε δεύτερο χρόνο, επαγωγικά και ερμηνευτικά, ξεκινώντας από παρατηρήσιμα και απτά «στιγμιότυπα» της μεταφραστικής πράξης.

Κατά συνέπεια, η εμπειρική εξέταση του φαινομένου στο εσωτερικό ενός γλωσσικού ζεύγους, στο επίπεδο της γενικής γλώσσας ή στο εσωτερικό των υπογλωσσών της, προϋποθέτει:

---

[6] Καθώς η σχέση μεταξύ των γλωσσικών και πολιτισμικών συστημάτων που έρχονται σε επαφή δεν θεωρείται πάγια και διαχρονική σε όλα τα επίπεδα και τα είδη της επικοινωνίας, δεχόμαστε ότι τα κατά εξεταζόμενη περίπτωση «ήσσονος» σημασίας συστήματα τείνουν να παράγουν και να κάνουν δεκτά κείμενα με διακριτά υβριδικά χαρακτηριστικά (Zauberga 2001: 269).

[7] «Ένα παράδειγμα του πιθανού νόμου που διέπει τις σχέσεις [μεταξύ γλωσσο−πολιτισμικών συστημάτων] στο δίπολο της ισχύος, καθώς και αναφορικά με την ύπαρξη ή την απουσία ρεπερτορίου θα ήταν το ακόλουθο: εάν το πολυσύστημα της ΓΣ είναι ασθενές έναντι του πολυσυστήματος της ΓΠ, τότε οι μη υπαρκτές λειτουργίες είναι πιθανό να υπόκεινται σε *οικειοποίηση* [domestication] [...], υπό τον όρο ότι το σύστημα της μετάφρασης καταλαμβάνει κεντρικό ρόλο στο πολυσύστημα της ΓΣ» (Even−Zohar 1990a: 78 σημ. 2).

[8] Για παράδειγμα, η ασυμμετρία στο επίπεδο της γλωσσικής ικανότητας δίγλωσσων ομιλητών, έχει δειχθεί πειραματικά ότι προκαλεί παρεμβολή στο επίπεδο των εννοιών στην κατεύθυνση Γ1−Γ2 και στο επίπεδο του λεξιλογίου στην κατεύθυνση Γ2−Γ1 (Kroll et al. 1994: 168). Σε μία υστερογενή θέαση του φαινομένου, η *κυριαρχία* που παρατηρείται μεταξύ των συστημάτων απλώς στο επίπεδο του γλωσσικού κώδικα, λόγω του ότι εκδηλώνεται στο επίπεδο των εννοιών, μπορεί να εκληφθεί ως *πολιτισμική*, με την ευρεία έννοια, *κυριαρχία* της ΓΠ στη ΓΣ.

(1) Πρόσβαση σε διαφόρους τύπους συγκρίσιμου κειμενικού υλικού: πρωτοτύπων κειμένων στη ΓΣ, όσο και μεταφρασμάτων από διαφορετικές ΓΠ (Mauranen 2004: 79). Ως συγκρίσιμα ΣΚ είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν κείμενα της γενικής ή της ειδικής γλώσσας που συλλέγονται *ad hoc* από ανοικτές πηγές, π.χ. το Διαδίκτυο.

(2) Μεθοδολογική πορεία, η οποία να διακρίνει την παρεμβολή από τη διαγλωσσική μεταφορά στο επίπεδο ΚΠ−ΚΣ, και να επιχειρεί τη συσχέτισή τους στο στάδιο της σύνθεσης, αφ' ετέρου δε να προβλέπει ανατροφοδοτική, κυκλική πορεία ελέγχου των ευρημάτων και των πιθανών συμπερασμάτων.

(3) Διδακτική στόχευση, τουτέστιν δυνατότητα επιμερισμού σε κειμενικά είδη, αφ' ενός, και πρόβλεψη για συστηματοποίηση των πορισμάτων στη διδακτική πράξη της Μετάφρασης, αφ' ετέρου.

## 3. Αύξουσα τυποποίηση. Μεθοδολογική σύνθεση

Εξ άλλου, *αύξουσα τυποποίηση* κατά την οικεία προσέγγιση είναι η τάση για διάρρηξη της υφής του πρωτοτύπου κειμένου, προς όφελος μίας περισσότερο «στοχοκεντρικής» προσέγγισης της μεταφραστικής διαδικασίας. Δηλαδή, ο περιορισμός της ποικιλομορφίας στις υφολογικές επιλογές του ΚΣ, ή η υιοθέτηση προτύπων που εγγράφονται προδήλως στον πολιτισμό−στόχος. Στη μη λογοτεχνική μεταφραστική παραγωγή, ορίζουμε την αύξουσα τυποποίηση ως τη *σύγκλιση γύρω από τις νόρμες της ΓΣ*, βεβαίως και λόγω της «ασφάλειας» που προσφέρουν οι λεξικογραμματικές παγιώσεις σε είδη κειμένων τα οποία εκ των πραγμάτων περιορίζουν τη δημιουργικότητα του μεταφραστή.

Τέλος, ο πιθανολογικός νόμος της τυποποίησης περικλείει ένα ανοικτό σύνολο, πολλών και ποικιλόμορφων προσδιοριστικών της εκφοράς: όταν τα μεταφράσματα συγκρίνονται με μη−μεταφράσματα, τα πρώτα είναι απλούστερα, περισσότερο ομαλά και κοινότυπα, λιγότερο περίπλοκα συντακτικώς, λιγότερο αμφίσημα (ή ασαφή), περισσότερο συνήθη, κ.ο.κ.

Κατά μία έννοια, η *αύξουσα τυποποίηση* εμπεριέχει ίσως τα καλούμενα καθολικά της μετάφρασης (Baker 1993). Ωστόσο, θεωρούμε ότι και αυτός ο νόμος κινείται σε υψηλότερο βαθμό γενίκευσης και, όπως και στην περίπτωση της παρεμβολής, είναι δυνατό να επιμεριστεί σε γλωσσικά ζεύγη και υπογλώσσες. Εν τέλει, και στο μέτρο του ερμηνευτικώς δυνατού, η πιθανολόγηση της τυποποίησης μπορεί να διευκρινίσει το θέμα της *προσαρμογής* (adaptation) στη Μετάφραση (Toury 1995: 270, πβ. Pym 2008: 316), έννοια αντιδιαστελλόμενη στη *μεταφορά* (transfer). Εξ ου και ο παραπληρωματικός χαρακτήρας της με την παρεμβολή.

## 4. Σχηματική δομή των πιθανολογικών νόμων, στη μεταφραστική «κοινωνιόλεκτο»

Οι μηχανισμοί λογογένεσης (*sensu* Halliday & Matthiessen 1999: 18) που προκρίνονται με αναφορά στη μεταφραστική επιτέλεση κατά τα παραπάνω και που ανάγονται στα εδώ εξεταζόμενα (καθολικού τύπου) φαινόμενα της *παρεμβολής* και της *τυποποίησης*, θα μπορούσαν εν κατακλείδι να παρασταθούν ως ακολούθως. Στο Σχήμα παρεκτείνουμε το μοντέλο του Toury για την τήρηση της νόρμας της ΓΠ, ή την επιλογή της νόρμας της ΓΣ (πβ. Munday 2008: 113):

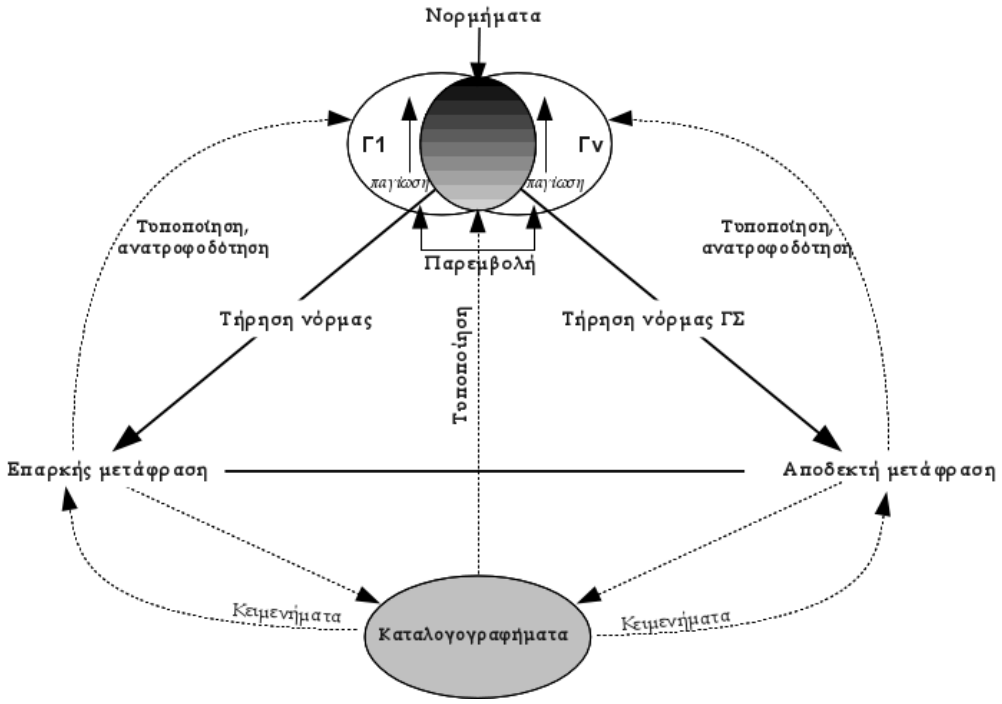


**Εικόνα 1** Τα νορμήματα ως αρχική νόρμα, το συνεχές της επαρκούς και αποδεκτής μετάφρασης του Toury και η επενέργεια των πιθανολογικών νόμων της παρεμβολής και της τυποποίησης

Στο Σχήμα, η πρωταρχική «νόρμα» είναι διαγλωσσική και επηρεάζεται από τη διαγλωσσική παρεμβολή, μέσω της επαφής των γλωσσικών συστημάτων, αλλά και μέσω της Μετάφρασης. Οι «κοινοί τόποι» ορίζονται ως «νορμήματα», ως στοιχεία δηλαδή της νόρμας, με κυμαινόμενο βαθμό παγίωσης ανά *πεδίο* [field, *sensu* Halliday 1978] (ή ευρύτερα, ανά υπογλώσσα εκφοράς).

Περαιτέρω, η μεταφραστική επιτέλεση δημιουργεί ένα δικό της προσωρινό ρεπερτόριο («Καταλογογραφήματα»), από το οποίο ο μεταφραστής αντλεί κειμενήματα, ήτοι τεμάχια κειμένου (νοηματικές μονάδες κειμένου) τα οποία θεωρεί *ad hoc* ότι αρμόζουν στην κειμενική πραγμάτωση, σε μια δεδομένη επικοινωνιακή συνθήκη, για την κάλυψη της *διαπροσωπικής* (interpersonal) και *κειμενικής* (textual) μεταλειτουργίας της εκάστοτε (μεταφραστικής) διαγλωσσικής επιτέλεσης, με «δεδομένη» ασφαλώς την *ιδεϊκή* (ideational) μεταλειτουργία αυτής (Halliday 1978: 221−223, Hatim 1997: 25 κε). Τα κειμενήματα αυτά ανατροφοδοτούν τη μεταφραστική πράξη, αλλά και λειτουργούν σε δεύτερο χρόνο τυποποιητικά στη νόρμα του πεδίου εκφοράς του λόγου. Η μεταφραστική επιτέλεση, με τη σειρά της, δημιουργεί τυποποιητικές τάσεις στη διαγλωσσική νόρμα και την ανατροφοδοτεί για ένα νέο κύκλο μεταφραστικής επιτέλεσης.

Εξ άλλου, η κορυφή του ανωτέρω σχήματος θα μπορούσε να αναλυθεί περαιτέρω, σε ό,τι αφορά στη διάδραση των φυσικών γλωσσών και των υπογλωσσών τους, τόσο στο πολυσυστημικό εσωτερικό ενός κώδικα όσο και διαγλωσσικά, διασυστημικά, με το σχήμα της Εικ. 2, αποτυπώνοντας την πολυστρωματική και πολύπλευρη υπόσταση των πιθανολογικών νόμων της μεταφραστικής συμπεριφοράς.

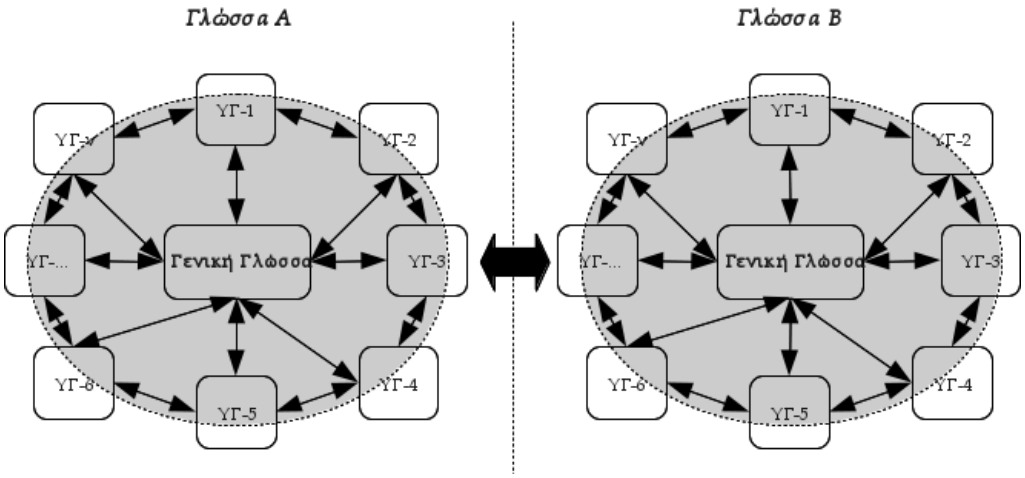


**Εικόνα 2** Η λειτουργική σχέση μεταξύ δύο φυσικών γλωσσών και των υπογλωσσών τους (Σαριδάκης 2010: 42)

## 5. Πειραματική διερεύνηση στο ζεύγος γλωσσών Αγγλικής−Ελληνικής

Επιμερίζοντας τα ανωτέρω ζητούμενα από τη διερεύνηση των πιθανολογικών νόμων της μεταφραστικής συμπεριφοράς στο επίπεδο του λεξιλογίου και των συντακτικών δομών, επιχειρήσαμε να διερευνήσουμε *συγχρονικά* την επιτέλεση εκπαιδευομένων μεταφραστών σε δείγματα τεχνικού−επιστημονικού λόγου στο ζεύγος γλωσσών Αγγλικής−Ελληνικής. Καταγράψαμε τις επιλογές τους κατά τεμάχιο λόγου, στο λεξιλογικό−σημασιολογικό και στο υφολογικό επίπεδο (Μπατσαλιά & Σελλά 2010), και προσπαθήσαμε να υπεισέλθουμε σε ορισμένες λειτουργικές πτυχές της επιτέλεσης, όπως αυτή καταγράφεται και από τους ίδιους τους μεταφραστές.

Δύο τεχνικά κείμενα (ΚΠ_Α: 417 λ., ΚΠ_Β: 901 λ.) δόθηκαν αντιστοίχως ως κείμενο εξέτασης και ως κείμενο άσκησης σε φοιτητές του Ε΄ Εξαμήνου του Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου, οι οποίοι παρακολουθούν το μάθημα Τεχνική Μετάφραση ΕΝ−EL I και θεωρείται ότι έχουν, κατά το χρόνο εκπόνησης των μεταφράσεων, ικανό υπόβαθρο γνώσεων, τόσο ως προς τα πεδία τα οποία πραγματεύονται τα κείμενα, όσο και στο επίπεδο της μεταφραστικής μεθόδου και θεωρίας, ώστε να αντεπεξέλθουν με σχετική επιτυχία στις απαιτήσεις των κειμένων.

Στο δεύτερο κείμενο άσκησης (ΚΠ_Β) ζητήθηκε επιπλέον από τους φοιτητές να εκθέσουν προβληματισμό ως προς τη *λειτουργία* (function) και τη *διεργασία* (process) της επιτέλεσής τους. Στόχος μας είναι, *ex post facto*, οι φοιτητές να αιτιολογήσουν τις επιλογές τους στο λεξιλογικό και το συντακτικό επίπεδο κυρίως, ώστε να συσχετίσουμε τα ειδικότερα λεξικογραμματικά στοιχεία της μεταφραστικής εκφοράς που άπτονται του επιπέδου του λόγου με (α) την κάλυψη της ιδεϊκής μεταλειτουργίας των κειμένων και (β) το βαθμό ανταπόκρισης των μεταφρασμάτων στη διαπροσωπική και την κειμενική μεταλειτουργία των κειμένων.

Στα ευρήματα του σχολιασμού αυτού των διδασκομένων (συνολικά: 2.950 λ.) αντιπαραβάλλουμε τα δικά μας πιθανολογικά πορίσματα για το φαινόμενο της παρεμβολής στα μεταφράσματα αυτά καθεαυτά. Επίσης, αντιπαραβάλλουμε τις περιπτώσεις αυτές απουσίας παρεμβολής, για τις οποίες πιθανολογούμε την έκφανση της τυποποίησης, στις συγκεκριμένες πραγματώσεις λόγου.

Εν συνόλω, στην παρούσα πιλοτική έρευνα έχουν αξιολογηθεί και σχολιαστεί, αυτοτελώς και σε μεταξύ τους αντιβολή, δέκα μεταφράσματα, A1-A5 (2.329 λ.) και B1-B5 (4.907 λ.), ήτοι δέκα δικείμενα (bitexts) {ST_A: $TT_A_{(1-5)}$, ST_B: $TT_B_{(1-5)}$}. Ο *σχολιασμός* (annotation) των μεταφρασμάτων έγινε με ανάπτυξη προσαρμοσμένου τυπολογικού−ταξινομικού σχήματος στην πλατφόρμα GATE[9], τόσο στο επίπεδο των μεταφραστικών σφαλμάτων[10], όσο και στο επίπεδο της

[9] (http://gate.ac.uk).

[10] Η κωδικοποίηση των σφαλμάτων που έχουμε αναπτύξει βασίζεται στο περιγραφικό αξιολογικό μοντέλο του Institute of Linguists (IoL) της Βρετανίας (DiplTrans, 2006, βλπ. Κωστοπούλου & Σαριδάκης 2011: 232) και

θεωρούμενης λεξιλογικής−σημασιολογικής και συντακτικής παρεμβολής και της τυποποίησης. Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων έγινε με το λογισμικό LibreOffice Calc.

## 5.1 Πρωταρχικό επίπεδο κωδικοποίησης: Μεταφραστικά σφάλματα

Οι δείκτες που χρησιμοποιούμε στο σχολιασμό των κειμενημάτων περιγράφονται συνοπτικώς στον Πίνακα 1. Επισημαίνουμε σε κάθε περίπτωση τον μη κλειστό και μη απόλυτο −και συνεπώς σε μεγάλο βαθμό υποκειμενικό− χαρακτήρα των κατηγοριών, που παραπέμπουν σε κάθε περίπτωση αδήλως σε μια ιδεατή −*κανονιστικού τύπου* (prescriptive)− επιτέλεση. Ακόμη, πρέπει να σημειώσουμε ότι τόσο στην αρχή της έρευνας, όσο και μετά από την ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων, προκύπτουν αισθητές επικαλύψεις μεταξύ των ταξινομικών κατηγοριών, ενώ το εύρος της γενίκευσης δεν είναι όμοιο σε όλες τις κατηγορίες. Η επικάλυψη ανακύπτει στο επίπεδο της ερμηνευτικής−αιτιολογικής εξέτασης των ευρημάτων της έρευνας και αντανακλά την ερμηνευτική και περιγραφική ποικιλομορφία του πεδίου των Μεταφραστικών Σπουδών, που είναι πρόδηλη ακόμη και στο εσωτερικό της ίδιας «θεωρίας» ή σχολαστικής παράδοσης. Η επικάλυψη αυτή, επίσης, αντανακλά τη σχετικότητα και τη σημαντική υποκειμενικότητα των ερμηνειών των επί μέρους φαινομένων, κατά εξεταζόμενη μονάδα ή τεμάχιο λόγου, όσο και τη σημαντική εξάρτηση των ερμηνειών αυτών από τη συνολική κειμενική επιτέλεση. Τούτο μπορεί να σημαίνει επιφανειακή αναντιστοιχία στο σχολιασμό μορφολογικώς όμοιων τεμαχίων μεταξύ κειμένων. Τέλος, η διαφοροποίηση του βαθμού γενίκευσης μεταξύ των κατηγοριών:

(1) αντικατοπτρίζει τον σχετικώς μικρό βαθμό ωριμότητας του περιγραφικού εργαλείου, κυρίως στις κατηγορίες της παρεμβολής και της τυποποίησης, και
(2) εκφράζει την προσπάθειά μας οι κατηγορίες αυτές να διατηρηθούν ανοικτές σε περιγραφικό σχολιασμό, ώστε να περιοριστεί ο κίνδυνος να αγνοηθούν φαινόμενα ή και να παρεισφρήσουν λάθη ερμηνείας.

| **Δείκτης** | **Περιγραφή** |
|---|---|
| DEC | Σοβαρό έλλειμμα αποκωδικοποίησης του προτασιακού ή κειμενικού νοήματος του ΚΠ. Συχνά (συνάγεται ότι) οφείλεται σε εσφαλμένη αποκωδικοποίηση της μορφοσυντακτικής δομής του ΚΠ στο εξεταζόμενο τεμάχιο λόγου (discourse segment), για τούτο και επισημειώνεται ως GR+DEC. Αντιστοίχως, όταν το έλλειμμα πιθανολογείται ή συνάγεται ότι οφείλεται σε εσφαλμένη αποκωδικοποίηση του σημαινομένου ενός λεξήματος στο ΚΠ, επισημειώνεται ως TERM+DEC. Στην τελευταία περίπτωση, η διάκριση με το φαινόμενο TERM+ENC είναι λεπτή και συχνά δυσχερής· ωστόσο, η διδακτική προσέγγιση διαφέρει σημαντικά, καθώς το έλλειμμα ανακύπτει σε διαφορετικό στάδιο της διαδικασίας της μετάφρασης, για τούτο και πρέπει να επιδιώκεται η αποσαφήνιση. |
| ENC | Σοβαρό έλλειμμα εκφοράς του προτασιακού ή κειμενικού νοήματος στο εξεταζόμενο τεμάχιο λόγου, εστιαζόμενο στο επίπεδο της επανέκφρασης στη ΓΣ. Η μετατόπιση μπορεί να απαντάται κυρίως στο σημασιολογικό και το μορφοσυντακτικό επίπεδο και δεν ερμηνεύεται ως ελλιπής αποκωδικοποίηση του τεμαχίου στο ΚΠ (DEC). Κατ' ουσίαν, αποτελεί υπερσύνολο του REG, με συμπερίληψη πλέον και του *πεδίου* (field), ήτοι της ιδεϊκής μεταλειτουργίας του κειμενήματος, στο κατά Halliday μοντέλο θέασης του *νοήματος της εκφοράς* (discourse semantics). Μπορεί να συνδυάζεται αιτιακά ή σωρευτικά με τα TERM, GR. |
| GR | Συντακτικές δομές ΚΠ ή ΚΣ, με ελάσσονα (υποσημειούμενη) επίπτωση στην επιτέλεση. |
| GR+DEC | Βλπ. DEC |
| GR+ENC | Βλπ. ENC |
| GR+REG | Βλπ. REG |
| LEXINT | Ένδειξη λεξιλογικής παρεμβολής. |

συστηματοποιείται ειδικότερα ως προς το επίπεδο του λόγου (register) σύμφωνα με το κατά Halliday τρίπτυχο{*πεδίο* (field), *πλαίσιο* (tenor) και *τρόπος* (mode)} − βλπ. και Hatim 1997: 25 κε.

| Δείκτης | Περιγραφή |
|---|---|
| REG | Αναντιστοιχία επιπέδου λόγου (register), κυρίως δε και στο *πλαίσιο* (tenor) και τον *τρόπο* (mode) μεταξύ ΓΣ−ΚΣ, ήτοι στο επίπεδο των διαπροσωπικών και των κειμενικών λειτουργιών. Εν ολίγοις, εκφορά (μεταφραστικού) λόγου αναντίστοιχη της προσδοκίας του (θεωρούμενου) πρωταρχικού αναγνωστικού κοινού (πβ. Pym 1992)[11]. Ανάλογα με το θεωρούμενο γενεσιουργό αίτιο (ή το ειδικό βάρος) της αναντιστοιχίας, μπορεί να συνδυάζεται με τους δείκτες GR και TERM. Συνδυάζεται ακόμη με τον δείκτη ENC, για να δηλωθεί η ανεπιτυχής ισορροπία, στο επίπεδο της εκφοράς στη ΓΣ, μεταξύ πεδίου, πλαισίου και τρόπου (Hatim & Mason 1990: 64−65· πβ. Σαριδάκης 2010: 72−74) |
| STAND | Ένδειξη πιθανολογούμενης τυποποίησης, με αναφορά σε ευρύτερο *ad hoc* Σώμα Κειμένων ή με επιλεκτική αναδρομή στο συγκρίσιμο ΣΚ των εκάστοτε πηγών τεκμηρίωσης στο μεταφραστικό περιβάλλον και σε εξωτερικές γενικές πηγές αναφοράς (π.χ. EUR−LEX και αναζητήσεις παραθέσεων σε μηχανές διαδικτυακής αναζήτησης). Αφορά σε ευρύτερα τεμάχια λόγου και μπορεί να χαρακτηρίσει την όλη *υφή* (texture) του ΚΣ. |
| SYNTINT | Ένδειξη πιθανολογούμενης συντακτικής παρεμβολής. |
| TERM | Ανεπαρκής ή εσφαλμένη χρήση λεξήματος, με αναφορά είτε στο κειμενικό νόημα του ΚΠ, είτε σε αυτό του ΚΣ, στο σημαίνον ή στο σημαινόμενο. Καλύπτει κυρίως ζητήματα ορολογίας και ορολογικής/λεξιλογικής ισοδυναμίας. Συνδυάζεται αιτιακά με τα GR (σημασιοσυντακτική μετατόπιση), REG (όταν η λεξιλογική επιλογή επιδρά στο επίπεδο του λόγου), DEC (όταν η ελλιπής αποκωδικοποίηση του εξεταζόμενου λεξήματος στη ΓΠ επιδρά στην αποκωδικοποίηση του νοήματος της *εκτεταμένης νοηματικής μονάδας* [Sinclair]), ENC (όταν η ελλιπής κωδικοποίηση του λεξήματος αλλοιώνει το προτασιακό ή κειμενικό νόημα στο ΚΣ). |
| TERM+ENC | Βλπ. TERM |
| TERM+REG | Βλπ. TERM |

**Πίνακας 1** Συνοπτική κατηγοριοποίηση μεταφραστικών σφαλμάτων. Η παρεμβολή και η τυποποίηση επισημαίνονται σε δεύτερο και τρίτο επίπεδο αντιστοίχως

## 5.2 Σχολιασμός δευτέρου επιπέδου: Λεξιλογική και συντακτική παρεμβολή, νόρμα και τυποποίηση

Σε δεύτερο χρόνο, το γλωσσικό υλικό σχολιάζεται ως προς τα τμήματα λόγου αυτά τα οποία, κατά την κρίση του ερευνητή, αποτελούν εκφάνσεις των δύο εν θέματι πιθανολογικών νόμων, με βάση (α) τη θεωρητική οριοθέτηση που έχει προηγηθεί και (β) την καταγραφή της μεταφραστικής *διαδικασίας* (process) και την αποτίμηση της κειμενικής *λειτουργίας* (function) την οποία κάνουν οι ίδιοι οι μεταφράζοντες, τόσο στο επίπεδο του κειμένου (ΚΠ_Β) όσο και με αναφορά σε επί μέρους λεξιλογικές−σημασιολογικές και δομικές επιλογές τους. Επισημαίνεται ότι, στο πιλοτικό *corpus* της έρευνάς μας, οι γενικότερες επιλογές των μεταφραστών στα επίπεδα της κειμενικής και της διαπροσωπικής λειτουργίας των κειμένων, όπως σχολιάζονται στο δεύτερο κείμενο (ΚΠ_Β), αποτελούν οδηγό για την κωδικοποίηση και την αιτιολογική ερμηνεία των πορισμάτων αναφορικά με τις επιλογές τους και στο ΚΠ_Α, στο οποίο δεν είχε ζητηθεί σχετικός σχολιασμός.

[11] «Η χρήση των [κειμενικών επικοινωνιακών] ειδών σχετίζεται κατά κανόνα με σαφώς προσδιορισμένους τύπους κοινωνικών περιστάσεων [...] Από τη σκοπιά της γνώσης που επιδεικνύει το μέρος της επικοινωνίας, είναι πιθανό να υπάρχουν περιστάσεις στις οποίες οφείλει να χρησιμοποιήσει τις συμβάσεις ενός συγκεκριμένου κειμενικού είδους, άλλες περιστάσεις στις οποίες η χρησιμοποίηση αυτή είναι προαιρετική και άλλες στις οποίες είναι πιθανή» (Luckman 1989: 11 στο Günthner & Luckmann 2001: 61).

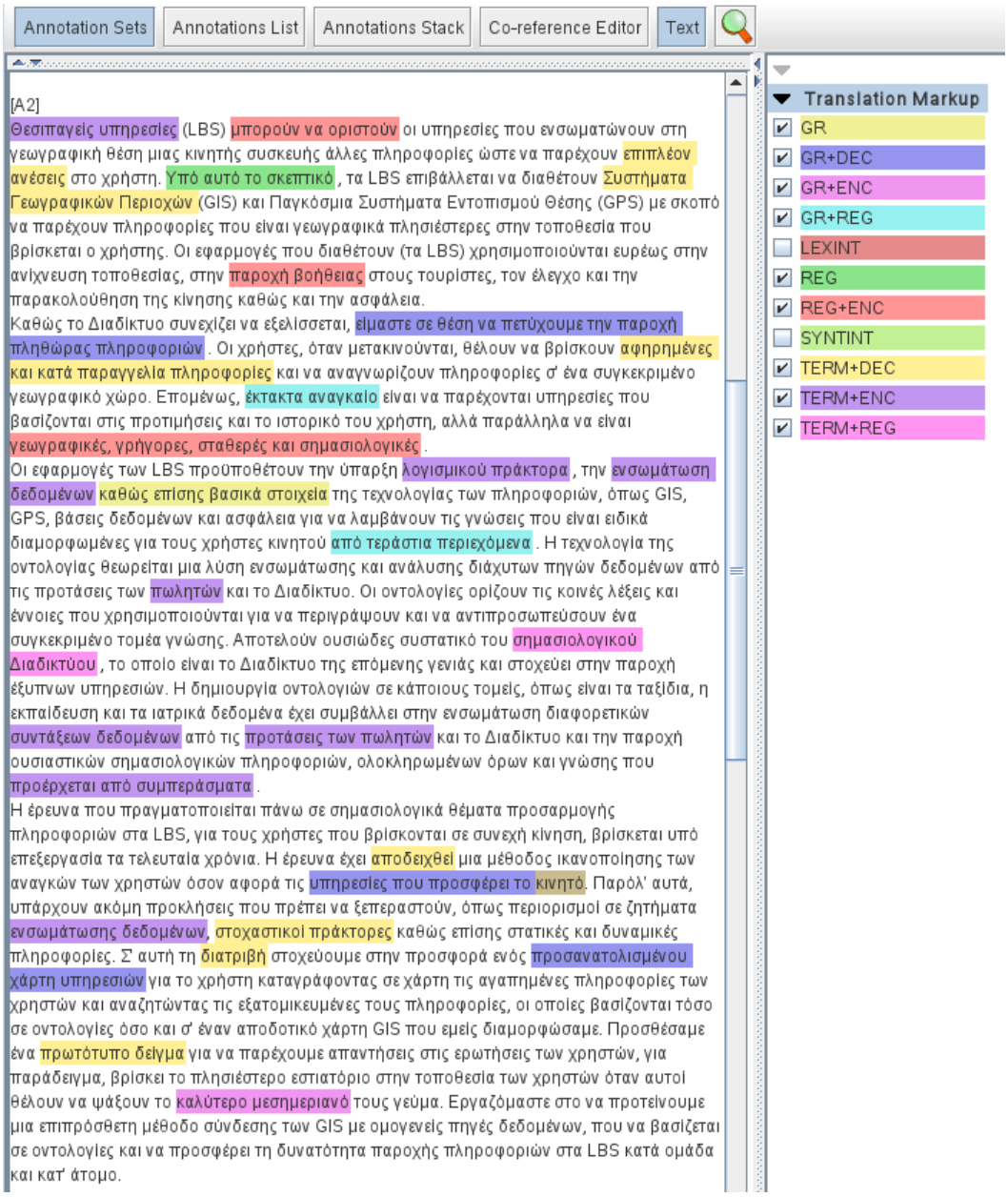


**Εικόνα 3** Σχολιασμός κειμένου (A2) πρώτου επιπέδου στο GATE

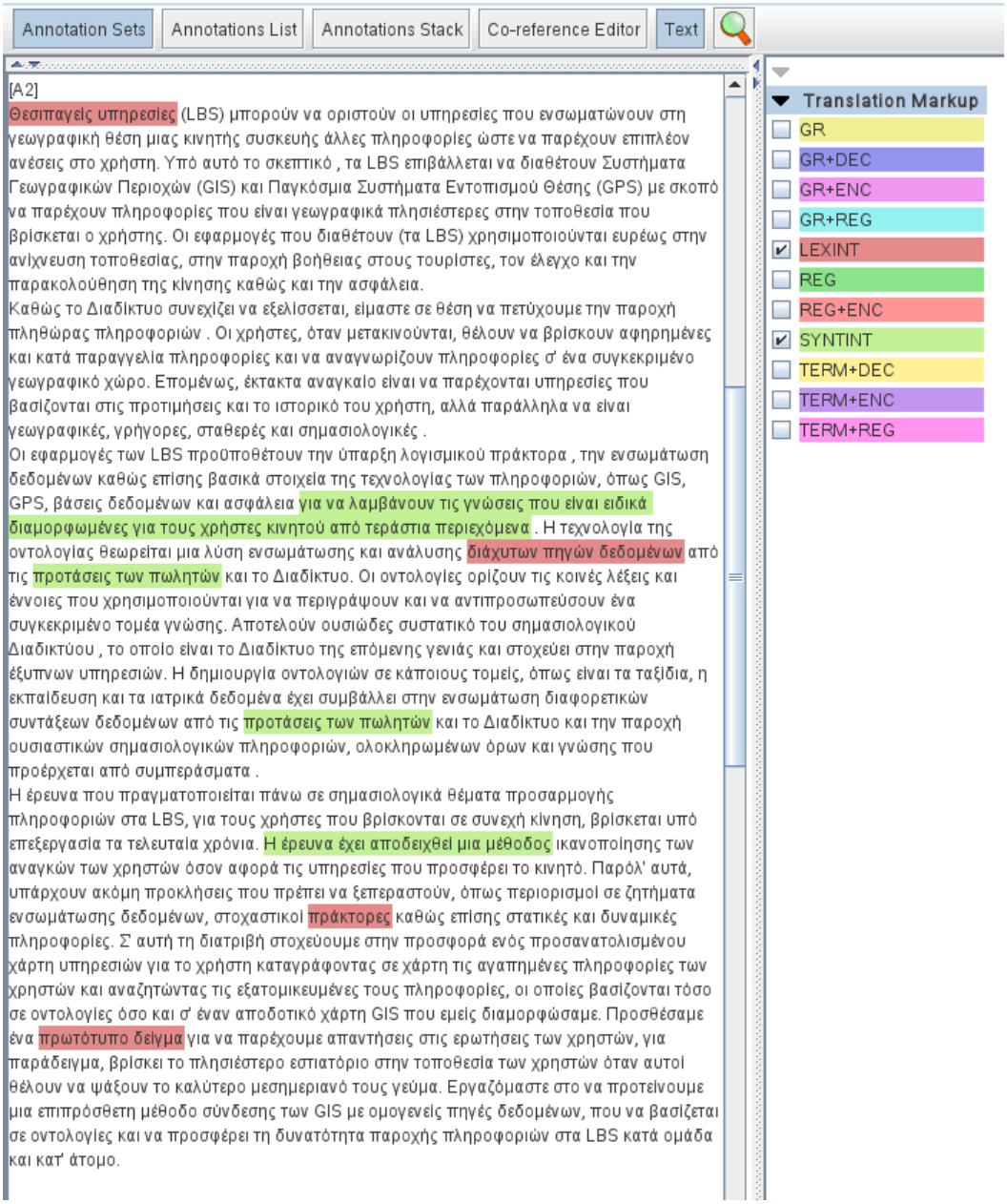


**Εικόνα 4** Σχολιασμός κειμένου (A2) δευτέρου επιπέδου στο GATE

## 5.3 Ευρήματα και μεταφρασιολογικός σχολιασμός

### 5.3.1 Συμβατική επαναγραφή, τυποποίηση

Το ερευνητικό *corpus*, παρά το μικρό μέγεθός του και παρά την απουσία συστηματικού ΣΚ αναφοράς, αναδεικνύει τεμάχια στα οποία η προσαρμογή, κυρίως στο υφολογικό επίπεδο, προς μια εκφορά που θεωρείται από τους διδασκόμενους «ουδέτερη» και περισσότερο «παραδεκτή» αναδεικνύεται ορισμένες φορές σε ζητούμενη στρατηγική:

(1) [CB5]
*[ο μεταφραστής] οφείλ[ει], μεταξύ άλλων, να* ***υποτάξ[ει] [το κείμενο] στις ιδέες και τις αξίες της γλώσσας- στόχου και κατ' επέκταση του πολιτισμού υποδοχής****, θέτοντας ως πρώτιστο μέλημα το μετάφρασμα να μη μορίζει 'μετάφραση'.*
*[...] παρά τη στενότητα επιλογών που επιβάλλει η τεχνική γλώσσα, ο συντάκτης επιδιώκει να προσδώσει αμεσότητα στο κείμενο με τη χρήση ανεπίσημου λόγου (informal expressions) και αυτό* ***διατηρήθηκε στο μέγιστο δυνατό βαθμό στο μετάφρασμα***

Εξ άλλου, στο (2), η νορμαλιστική τάση επιβεβαιώνεται από την ύπαρξη συνταγματικής και *παραθετικής* (collocational) συσχέτισης των {[εισάγω], [κώδικας]} σε (γενικό) συγκρίσιμο ΣΚ (διαδικτυακές πηγές). Κατά την έννοια αυτή, η μετατόπιση που παρατηρούμε εδώ αντιστοιχεί σε παρεμβολή *in absentia*, τουτέστιν σε μη εκτύπωση στο ΚΣ του λεξιλογικώς και υφολογικώς δημιουργικού τεμαχίου {before you bury it in code} του ΚΠ. Σε άλλους και πιθανόν περισσότερο αναλυτικούς όρους, η μετατόπιση στο ανωτέρω δείγμα θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αντιστοιχεί στο λεγόμενο καθολικό της *εξομάλυνσης* (normalisation) ή *συντηρητικής επαναγραφής*, στο πλαίσιο της «τάσης προς κειμενική συμβατικότητα» (Vanderauwera 1985 στο Laviosa 1998: 289−290, πβ. Σαριδάκης 2010: 193−201). Ο μεταφραστής αιτιολογεί την επιλογή του σε (γενικούς) όρους λειτουργικής μεταφραστικής θεωρίας, θεωρώντας επιβεβλημένη τη λεξιλογική και υφολογική μετατόπιση.

(2) [B5]
For instance, this chapter introduces you to a number of utilities—some of them created by one of the authors, Jan—that let you test and debug a regular expression **before you bury it in code** where errors are harder to find.
Για παράδειγμα, το κεφάλαιο αυτό σας παρουσιάζει μια σειρά από βοηθητικά προγράμματα – κάποια από τα οποία δημιούργησε ένας από τους συγγραφείς, ο Jan Goyvartes- τα οποία σας επιτρέπουν να ελέγξετε και να αποσφαλματώσετε μια κανονική έκφραση **πριν την εισάγετε στον κώδικά σας**, όπου τα σφάλματα εντοπίζονται δυσκολότερα.

### 5.3.2 Κειμενική λειτουργία (function) και «μεταφραστική κοινωνιόλεκτος»

Ακόμη, και ανεξαρτήτως του βαθμού επιτυχίας της προσπάθειας τους και του θεωρητικού μοντέλου στο οποίο ανατρέχουν, οι διδασκόμενοι αναγνωρίζουν σε γενικές γραμμές την ανάγκη για σύγκλιση προς λεξικογραμματικές επιλογές «κοινωνικώς παραδεκτές» στη ΓΣ, βάσει της πιθανολογούμενης λειτουργίας του κειμένου στον πολιτισμό υποδοχής. Προσδιορίζουν δε, την ανάγκη αυτή ως καταλύτη των επιλογών τους. Χαρακτηριστικά τα σχόλια στα (3), (4).

(3) [CB4]
*επειδή ακριβώς ο* ***στόχος του [κειμένου] είναι*** *να εξηγήσει λεπτομερώς και με όσο πιο απλά βήματα και λόγια την κάθε έννοια ή ενέργεια που αναλύει,* ***αυτό επηρεάζει και την λιτότητα στην έκφραση όπως επίσης και την χρήση απλού λεξιλογίου, πράγμα που πρέπει να διατηρηθεί και στο μετάφρασμα του κειμένου.***

(4) [CB3]
*η απόδοση του [κειμένου] θα* ***πρέπει να εξυπηρετεί την λειτουργία που έχει επιλέξει για το κείμενο ο συγγραφέας.*** *Έτσι, έχει διατηρηθεί το β' πληθυντικό πρόσωπο, καθώς είναι σημαντικό για να επιτευχθεί αμεσότητα και να γίνεται εύκολα αντιληπτό από τον αναγνώστη. Επίσης,* ***το ύφος του κειμένου παρέμεινε λιτό*** *και έχοντας απλή σύνταξη,* ***ώστε να εξυπηρετεί την πληροφοριακή λειτουργία του κειμένου*** *και να συντελεί στην σταδιακή εξοικείωση του αναγνώστη με το αντικείμενο ανάλυσης.*

### 5.3.3 Δανεισμός, κατά λέξη μετάφραση, έκτυπα (calques)

Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να κατατάξουμε τις μείζονες εκφάνσεις του φαινομένου της παρεμβολής, αντιστοίχως σε *δάνεια*, σε *κατά λέξη μεταφράσματα* και σε *δομικά* και *εκφραστικά έκτυπα* (Vinay & Darbelnet 1977).

Στα (5), (6), ιδίως στην επανεκφορά του τεμαχίου [B5] (6), είναι πρόδηλη η προσπάθεια του μεταφραστή να αποσαφηνίσει το δηλούμενο του ΚΠ, όπως το έχει συλλάβει. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα, μπορούμε να εικάσουμε ότι η επιλογή του εκφραστικού εκτύπου είναι συνειδητή, καθώς ο μεταφραστής επιχειρεί να μεταφέρει το πραγματολογικό φορτίο του τεμαχίου στη ΓΣ, εντάσσοντάς το στο περικειμενικό ή και καταστασιακό πλαίσιό του (Vinay & Darbelnet 1977: 9).

(5)
[SA05] The research has been demonstrated as a method [...]
[A1] Η έρευνα παρουσιάζεται ως μια μέθοδος
[A2] Η έρευνα έχει αποδειχθεί μια μέθοδος
[A3] Η έρευνα αποδείχτηκε ως μια μέθοδος

(6)
[SB21], [LB17] You can use them to verify whether input fits into the text pattern, to find text that matches the pattern within a larger body of text [...] **and to shoot yourself in the foot**.
[B1] Μπορείς να το χρησιμοποιήσεις για να επαληθεύσεις το κατά πόσον η εισαγωγή δεδομένων ταιριάζει στο κείμενο-υπόδειγμα, για να βρεις κείμενα που να ταιριάζουν στο κείμενο-υπόδειγμα σε ένα μεγαλύτερο σώμα κειμένου [...] ή **ακόμη και για να πυροβολήσεις το πόδι σου!**
[B5] Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τις κανονικές εκφράσεις για να επαληθεύσετε αν μια εισαγωγή ταιριάζει στο πρότυπο κειμένου, να βρείτε κείμενο που να ταιριάζει στο πρότυπο εντός ενός μεγαλύτερου σώματος κειμένου [...] **αλλά και να κάνετε πειραματισμούς με ακολουθίες κειμένου όπως της «shoot yourself in the foot»**.

Με βάση τα ανωτέρω ευρήματα, πιστεύουμε περαιτέρω ότι είναι άξια διερεύνησης σε ευρύτερο corpus δεδομένων η ερμηνευτική συσχέτιση της παρεμβολής με το καλούμενο καθολικό της *αποσαφήνισης* (βλπ. Σαριδάκης 2010: 170−182).

Παραδείγματα εκτύπων μπορεί να θεωρηθούν, μεταξύ άλλων, τα εξής:

(7)
[SB18] In the context of this book
[B1] Στο περιεχόμενο αυτού του βιβλίου
[B4] Μέσα σε αυτό το βιβλίο

(8)
[LA01] Location-Based Services (LBS)
[A1] , [A2], [A5] Θεσιπαγείς Υπηρεσίες (LBS)

(9)
[SA06] Our work is to propose
[A1] Η δουλειά μας είναι να προτείνουμε
[A3] Δουλειά μας είναι να προσφέρουμε

### 5.3.4 Στατιστική Κατανομή στο corpus

Με ειδικότερη αναφορά στην παρεμβολή, η εκτεθείσα αρχική διάκριση του φαινομένου σε (πρωταρχικώς) λεξιλογική και (πρωταρχικώς) συντακτική, δίνει την ακόλουθη κατανομή στα μεταφράσματα που εξετάσαμε:

| | A1 | A2 | A3 | A4 | A5 | B1 | B2 | B3 | B4 | B5 | Corpus | CTY | CTTR |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| SINT (1) | 6 | 3 | 4 | 4 | 1 | 11 | 10 | 5 | 6 | 3 | 53 | 22 | 41.51 |
| LINT (Tokens) (2) | 11 | 5 | 4 | 3 | 8 | 8 | 7 | 5 | 5 | 7 | 63 | | |
| LINT (Types) | 8 | 5 | 4 | 3 | 4 | 7 | 7 | 5 | 5 | 7 | 55 | 31 | 56.36 |
| TTR_LINT | 72.73 | 100 | 100 | 100 | 50.00 | 87.50 | 100 | 100 | 100 | 100 | 87.30 | | |
| TINT (1+2) | 17 | 8 | 8 | 7 | 9 | 18 | 17 | 10 | 11 | 10 | 116 | | |

*(CTY: Corpus Types; CTTR: Corpus TTR, SINT: Syntactic Interference, LINT: Lexical Interference, TINT: Total Interference)*

**Πίνακας 2** Κατανομή της παρεμβολής στο *corpus*

Εξ άλλου, παρά το μικρό δείγμα του ερευνητικού corpus, οι σχετικά χαμηλοί λόγοι TTR[12], με αναφορά τόσο στη συντακτική όσο και στη λεξιλογική παρεμβολή, υποδεικνύουν τάση συγκέντρωσης των εκφάνσεων του φαινομένου γύρω από συγκεκριμένα τεμάχια λόγου μεταξύ των μεταφραστών. Αναμφίβολα, η παρατήρηση αυτή έχει τόσο γνωσική όσο και κοινωνιογλωσσολογική υπόσταση και είναι δεκτική περαιτέρω διερεύνησης. Στους κατωτέρω Πίνακες δεικνύεται η συχνότητα εμφάνισης των εκφάνσεων αυτών στο ερευνητικό *corpus*.

| Types | Segment – Collocate | Totals |
|---|---|---|
| SA01 | semantic services based on | 1 |
| SA02 | LBS applications | 1 |
| SA03 | software agent | 2 |
| SA04 | Ontology technology | 4 |
| SA05 | The research has been demonstrated as a method | 3 |
| SA06 | Our work is to propose | 2 |
| SA07 | receive the knowledge tailored | 1 |
| SA08 | mobile users | 1 |
| SA09 | Location-Based Services (LBS) | 1 |
| SA10 | integrated terms | 1 |
| SA11 | user-oriented map service | 1 |
| SA Total | | 18 |

**Πίνακας 3** Εκφάνσεις συντακτικής παρεμβολής κατά τεμάχιο, ΚΠ_Α

[12] Type−to−Token Ratio. Εν προκειμένω, αναφερόμαστε στο λόγο *τύπων* (συντακτικής ή λεξιλογικής) παρεμβολής προς το σύνολο των *δειγμάτων* (tokens) της έκφανσης του φαινομένου στο ερευνητικό *corpus*.

| Types | Segment – Collocate | Totals |
|---|---|---|
| LA01 | Location-Based Services (LBS) | 3 |
| LA02 | recognize information | 1 |
| LA03 | rapid [services] | 2 |
| LA04 | stable [services] | 1 |
| LA05 | semantic services | 1 |
| LA06 | vendor offerings | 4 |
| LA07 | agents for meditation | 4 |
| LA08 | user-oriented map service | 1 |
| LA09 | As the Web | 1 |
| LA10 | [user's] history | 1 |
| LA11 | implemental method | 2 |
| LA12 | dispersed data sources | 1 |
| LA13 | implement a prototype | 1 |
| LA14 | tourist assistance | 1 |
| **LA Total** | | **24** |

**Πίνακας 4** Εκφάνσεις λεξιλογικής παρεμβολής κατά τεμάχιο, ΚΠ_Α

| Types | Segment – Collocate | Totals |
|---|---|---|
| SB01 | Intended audience | 3 |
| SB02 | regularly work | 1 |
| SB03 | search through or manipulate text | 1 |
| SB04 | excellent tool for the job | 2 |
| SB05 | jump right to the topics you want | 1 |
| SB06 | and then some | 3 |
| SB07 | input box labeled 'regex' | 1 |
| SB08 | Most of the recipes in this book have solutions | 1 |
| SB09 | This chapter assumes | 1 |
| SB10 | language features of the programming language | 2 |
| SB11 | programming chapter | 1 |
| SB12 | every recipe has solutions and explanations | 2 |
| SB13 | all eight languages | 1 |
| SB14 | this makes the chapter somewhat repetitive | 1 |
| SB15 | without missing anything | 1 |
| SB16 | between how regular expressions are handled | 1 |
| SB17 | before you start or when you get frustrated by your use of regular expressions and want to bolster your understanding | 1 |
| SB18 | In the context of this book | 2 |
| SB19 | rearranged bits | 2 |
| SB20 | list of subtexts | 2 |
| SB21 | shoot yourself in the foot | 2 |
| SB22 | firm grasp of regular expressions | 1 |
| SB23 | plenty of overtime | 2 |
| **SB Total** | | **35** |

**Πίνακας 5** Εκφάνσεις συντακτικής παρεμβολής κατά τεμάχιο, ΚΠ_Β

| Types | Segment – Collocate | Totals |
|---|---|---|
| LB01 | pile of documents | 2 |
| LB02 | Regular Expressions Cookbook | 5 |
| LB03 | recipes | 1 |
| LB04 | background matters | 2 |
| LB05 | wealth of detail | 2 |
| LB06 | body of text | 5 |
| LB07 | rearranged bits | 2 |
| LB08 | dozens | 1 |
| LB09 | discussions on languages | 1 |
| LB10 | expressions are listed | 2 |
| LB11 | owner's manual | 2 |
| LB12 | ungainly strings | 1 |
| LB13 | programming [tasks] | 1 |
| LB14 | some people | 1 |
| LB15 | input box | 1 |
| LB16 | labeled (regex) | 1 |
| LB17 | shoot yourself in the foot | 1 |
| **LB Total** | | **31** |

**Πίνακας 6** Εκφάνσεις λεξιλογικής παρεμβολής κατά τεμάχιο, ΚΠ_Β

Επισημαίνεται ότι οι εμφανιζόμενες επικαλύψεις μεταξύ τεμαχίων λόγου (π.χ. SB21, LB17) οφείλονται στο ότι η ταξινόμησή μας λαμβάνει ως βάση την εκφορά του ΚΣ και το στοιχείο (δομικό ή λεξιλογικό) το οποίο βάσει των δεδομένων μας πιθανολογούμε κατά περίπτωση ότι μεταφέρεται πρωταρχικώς σε αυτό (ΚΣ).

### 5.3.5 Παρεμβολή και μεταφραστικά σφάλματα

Στην αναλυτική προσέγγιση του πιθανολογούμενου φαινομένου της παρεμβολής, σημαντική είναι η συνεμφάνιση της παρεμβολής με τα καλούμενα «συνήθη» μεταφραστικά σφάλματα. Όπως είναι αναμενόμενο, τα σημεία στα οποία εντοπίζεται συντακτική παρεμβολή εμφανίζουν υψηλή συσχέτιση με σφάλματα στην αποκωδικοποίηση ή την ανακωδικοποίηση της συντακτικής δομής του κειμένου (GR+DEC, GR+ENC), ενώ τα σημεία στα οποία εντοπίζεται λεξιλογική παρεμβολή συσχετίζονται κυρίως με σφάλματα στην αποκωδικοποίηση ή την ανακωδικοποίηση των γλωσσικών σημείων του κειμένου (TERM+DEC, TERM+ENC). Σχεδόν ομοιόμορφη είναι μεταξύ των δύο γενικών κατηγοριών η κατανομή των (πολυάριθμων) σφαλμάτων που συσχετίζονται με το επίπεδο του λόγου του κειμένου (REG).

Τα σωρευτικά ποσοτικά δεδομένα των σφαλμάτων που συσχετίζονται με το φαινόμενο της παρεμβολής δίνονται στον ακόλουθο Πίνακα.

| ST | DEC | GR+DEC | GR+ENC | GR+REG | REG | TERM+DEC | TERM+ENC | TERM+REG | Total |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ST_A | 0 | 5 | 1 | 2 | 1 | 8 | 13 | 3 | 33 |
| ST_B | 0 | 7 | 3 | 1 | 7 | 13 | 7 | 6 | 44 |
| **Total** | **0** | **12** | **4** | **3** | **8** | **21** | **20** | **9** | **77** |

**Πίνακας 7** Σωρευτικά δεδομένα μεταφραστικών σφαλμάτων κατά ΚΠ

Η αρχική μας παραδοχή, περί διακριτής επί πλέον ομαδοποίησης στη ρουμπρίκα της παρεμβολής, των «μεταφραστικών σφαλμάτων», και ανεξαρτήτως του ερμηνευτικού πλαισίου στο οποίο εντάσσονται τα σφάλματα, μοιάζει να επιβεβαιώνεται από τα δεδομένα. Σχεδόν όλες οι εκφάνσεις της παρεμβολής θεωρούνται όμορες ή επικαλυπτόμενες με συγκεκριμένες (μη κλειστές) κατηγορίες σφαλμάτων. Επίσης, χαρακτηριστική είναι η επανάληψη των συσχετίσεων αυτών στα επί μέρους μεταφράσματα. Η «ανωμαλία» των εξαιρέσεων που αναδεικνύονται στα κείμενα, δηλαδή οι

περιπτώσεις λεξιλογικής ή συντακτικής παρεμβολής που δεν συσχετίζονται με άλλη κατηγορία «ελλειμματικής» μεταφραστικής επιτέλεσης, θα πρέπει προς το παρόν να αποδοθεί στο μικρό εύρος του ερευνητικού *corpus* και στο πρώιμο, πιλοτικό, στάδιο της πειραματικής μεθόδου. Αναμφίβολα ωστόσο, τα ευρήματα είναι δεκτικά περαιτέρω ανάλυσης, με βαθύτερη διερεύνηση των γνωσικών και διαδικαστικών *διεργασιών* (processes) που ενεργοποιούνται κατά τη μεταφραστική επιτέλεση και με εξέταση, ασφαλώς, μεγαλύτερου corpus ερευνητικών δεδομένων.

### 5.3.6 Νόρμα και αποκλίσεις

Σημαντικό είναι, τέλος, το ποσοστό των αποκλίσεων των μεταφρασμάτων από τη λογιζόμενη ως νόρμα της κοινωνιολέκτου, κατά εξεταζόμενα τεμάχια λόγου. Συγκεκριμένα, από το σύνολο των 77 καταγραφόμενων μεταφραστικών σφαλμάτων που συσχετίζονται με το φαινόμενο της παρεμβολής, τα 20 (25,97% επί του συνόλου) έχουν ως μοναδικό ή δευτερογενές χαρακτηριστικό τους τη δυσαρμονία μεταξύ εξεταζόμενης και ιδεατής μεταφραστικής εκφοράς κυρίως στο *πλαίσιο* (tenor) και τον τρόπο (mode) του εκφωνήματος. Οι λόγοι της δυσαρμονίας αυτής θα πρέπει ασφαλώς να αναζητηθούν και στο επίπεδο μεταφραστικής–τελεστικής επάρκειας των διδασκομένων.

Παραδείγματα:

(10)
[SB17] before you start or when you get frustrated by your use of regular expressions and want to bolster your understanding
[B2] πριν αρχίσετε ή όταν θα έχετε μπερδευτεί με τον τρόπο που χρησιμοποιείτε τις κανονικές εκφράσεις και θα θέλετε να τις διασαφηνίσετε

(11)
[SB23] If your job involves manipulating or extracting text on a computer, a firm grasp of regular expressions **will save you plenty of overtime**.
[B3] Εάν η εργασία σας συμπεριλαμβάνει επεξεργασία ή εξαγωγή κειμένου σε υπολογιστή, μια βαθιά κατανόηση των κανονικών εκφράσεων **θα σας γλιτώσει από πολλές υπερωρίες**.
[B4] Εάν η εργασία σας συμπεριλαμβάνει την επεξεργασία ή εξαγωγή κειμένων σε έναν υπολογιστή, μια βαθιά κατανόηση και αφομοίωση των κανονικών εκφράσεων **θα σας γλιτώσει από πολλές υπερωρίες**.

(12)
[LB10] **the practical regular expressions are listed** and described in Chapters 4 through 8.
[B2] **οι πρακτικές κανονικές εκφράσεις είναι γραμμένες σε λίστα** και περιγράφονται αναλυτικά στα κεφάλαια 4 και 8.
[B3] **οι πρακτικές κανονικές εκφράσεις έχουν αναρτηθεί σε λίστες** και περιγραφεί στα Κεφάλαια 4 έως 8.

## 6. Συμπεράσματα

Από την πειραματική έρευνα, και με αναφορά στο υποκείμενο θεωρητικό πλαίσιο αυτής, προκύπτουν εν συνόψει τα ακόλουθα συμπεράσματα:

1. Πολλές από τις μεταφραστικές επιλογές των διδασκομένων μπορούν να ιδωθούν και υπό το πρίσμα των πιθανολογικών νόμων της παρεμβολής και της αύξουσας τυποποίησης, κατά την οικεία προσέγγιση. Τούτο συνάγεται και από τη συσχέτιση που κάνουν οι εκπαιδευόμενοι μεταξύ των επιλογών τους και του καταστασιακού πλαισίου εκφοράς του ΚΣ, αλλά και από τη συσχέτιση, κατά σημεία, των εκδηλώσεων των πιθανολογικών νόμων με μια περισσότερο συμβατική προσέγγιση της τυπολογίας των μεταφραστικών σφαλμάτων.

2. Οι πιθανολογικοί νόμοι της παρεμβολής και της αύξουσας τυποποίησης προβάλλουν κατά συνέπεια ως ένα επιπρόσθετο, αλλά ασφαλώς όχι αποκλειστικό, επίπεδο ερμηνείας της μεταφραστικής επιτέλεσης. Επίπεδο, το οποίο αναφέρεται στα δύσβατα πεδία της δυναμικής συγχρονίας και της

κοινωνιολογίας της εκφοράς και συνδυάζει την κλασική, αντιπαραβολική θέαση της ισοδυναμίας, με τις κοινωνικο−πολιτισμικές συνθήκες στις οποίες επιτελείται μία μετάφραση (Toury 1995: 275). Τα ευρήματα της έρευνάς μας στοχεύεται να συμπληρωθούν από αντίστοιχη διερεύνηση και σε άλλα κειμενικά είδη, όσο και στην εκφορά και άλλων μεταφραστών, και όχι μόνον διδασκομένων.

3. Αναδεικνύεται ήδη η ανάγκη για περαιτέρω ανάλυση των «γενικών» κατηγοριών στις οποίες επιμερίζονται οι εκφάνσεις των πιθανολογικών νόμων της παρεμβολής και της αύξουσας τυποποίησης. Έτσι πιστεύουμε ότι θα υπερκεράσουμε σταδιακά την ασάφεια του ερμηνευτικού πλαισίου, αλλά και θα μπορέσουμε να διατυπώσουμε περιγραφικά συμπεράσματα σχετικά με την καλούμενη μεταφραστική συμπεριφορά, και να εντάξουμε τη μελέτη των φαινομένων αυτών στη διδακτική, και εκ τούτου σε μεγάλο βαθμό κανονιστική, προσέγγιση της Μετάφρασης.

4. Εξίσου περισσότερο λεπτομερειακή θα πρέπει να είναι η αναζήτηση και η καταγραφή των γενεσιουργών αιτίων των εξεταζόμενων πιθανολογικών νόμων. Η συσχέτιση με τη γνωσική πτυχή της μεταφραστικής επιτέλεσης, με την υπέρθεση των εκφάνσεων των πιθανολογικών νόμων στο επίπεδο των μεταφραστικών σφαλμάτων αναδεικνύει μόνον μία πτυχή του φαινομένου. Οι μεταφραστικές επιλογές κατά τεμάχιο λόγου θα πρέπει να συγκριθούν με αντίστοιχες επιλογές, «ίσης» στοχευόμενης λειτουργίας, από εκτενή κειμενικά δεδομένα φυσικής εκφοράς λόγου στη ΓΣ, στα εξεταζόμενα κειμενικά είδη. Περαιτέρω, οι επιλογές αυτές θα πρέπει να συγκριθούν με αντίστοιχες επιλογές από μεταφρασμένα κείμενα και να επιχειρηθεί η κατηγοριοποίησή τους σε συνειδητές και μη. Τέλος, οι κανονικότητες που θα αναδειχθούν θα πρέπει να εξεταστούν και στο πλαίσιο της στοχευμένης σύγκλισης, ή αύξουσας τυποποίησης.

5. Τέλος, η διεύρυνση του ερευνητικού υλικού και η αντιπαραβολή του με εκτενές, *ad hoc* Σώμα Κειμένων Αναφοράς θα επιτρέψει τη λειτουργική συσχέτιση με τα πιθανολογούμενα καθολικά της Μετάφρασης (αποσαφήνιση, εξομάλυνση, εξουδετέρωση, κ.ο.κ.), σε ένα ρεαλιστικό πλαίσιο εξέτασης της μεταφραστικής επιτέλεσης, στα συγκεκριμένα κειμενικά είδη και τα γλωσσικά ζεύγη που θα καλύπτονται από το ερευνητικό *corpus*.

***Σημείωση**: το σύνολο του ερευνητικού υλικού, τα κείμενα της έρευνας, καθώς και τα αναλυτικά στατιστικά δεδομένα της παρούσας έρευνας δημοσιεύονται στη δ/νση: https://e-class.ionio.gr/modules/document/document.php?openDir=%2FICGL2010 (η πρόσβαση απαιτεί διαπιστευτικά πρόσβασης που διατίθενται από τον συγγραφέα)*

## Βιβλιογραφία


Baker, M. 1993. "Corpus Linguistics and Translation Studies. Implications and Applications". In: *Text and Technology. In Honour of John Sinclair*, edited by M. Baker, G. Francis, E. Tognini−Bonelli, 233−250. Amsterdam: John Benjamins.

Domínguez Pérez, M. 2010. "Translation, Interference, Contact". In: *IASS 2010 Proc.* (2011), edited by C.−G. Holmberg, P.E. Ljung, Πρόσβαση 10.8.2011. http://nile.lub.lu.se/ojs/index.php/IASS2010.

Even−Zohar, I. 1990a. "Translation and Transfer" *Poetics Today* 11.1 (1990): 73−78 [και: Itamar Even−Zohar. 2001. "Μετάφραση και Μεταβίβαση". In: *Ο Λόγος της Μετάφρασης. Ανθολόγιο Σύγχρονων Μεταφραστικών Θεωριών*, επιμέλεια, μετάφραση Δ. Γούτσος, 75−80. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα].

Even−Zohar, I. 1990b. "The Literary System" *Poetics Today*. 11.1 (1990): 27−44.

Even−Zohar, I. 2005. "Laws of Cultural Interference" In: Idem. *Papers in Culture Research*. Πρόσβαση 5.8.2011. http://www.tau.ac.il/~itamarez/works/papers/papers/laws-of-cultural-interference.pdf.

Günthner, S., Luckmann, Th. 2001. "Asymmetries of Knowledge in Intercultural Communication. The Relevance of Cultural Repertoires of Communicative Genres". In: *Culture in Communication. Analyses of Intercultural Situation*, edited by A. Di Luzio, S. Günthner, F. Orletti, 55−85. Amsterdam: John Benjamins.

Halliday, M.A.K. 1978. *Language as Social Semiotic*. London: Arnold.

Halliday, M.A.K., Matthiessen, C. 1999. *Construing Experience through Meaning. A Language−based Approach to Cognition*. London: Continuum.

Hatim, B. 1997. *Communication across Cultures. Translation Theory and Contrastive Text Linguistics*. Exeter: University of Exeter Press.

Hatim, B., Mason, I. 1990. *Discourse and the Translator*. London: Longman.

Kroll, J.F., Stewart, E. 1994. "Category Interference in Translation and Picture Naming: Evidence and Asymmetric connection between Bilingual Memory Representations" *Journal of Memory and Language*. 33.2 (1994): 149–174.

Laviosa, S. 1998. "Universals of Translation". In: *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, edited by M. Baker, K. Malmkjær. London: Routledge.

Luckmann, T. 1989. *On the Communicative Adjustment of Perspectives, Dialogue and Communicative Genres*. Manuscript. Konstanz.

Mauranen, A. 2004. "Corpora, Universals and Interference". In: *Translation Universals. Do they Exist?*, edited by A. Mauranen, P. Kujamäki, 65−82. Amsterdam: John Benjamins.

Munday, J. 2008. "*Introducing Translation Studies. Theories and Applications*". Second edition. London: Routledge.

Newmark, P. 1991. *About Translation*. Clevedon: Multilingual Matters.

Pym, A. 1992. "Translation Error Analysis and the Interface with Language and Teaching". In: *The Teaching of Translation*, edited by C. Dollerup, C. Loddegaard, 279−288. Amsterdam: John Benjamins.

Pym, A. 2008. "On Toury's Laws of how Translators Translate". In: *Beyond Descriptive Translation Studies*, edited by A. Pym, M. Shlesinger, D. Simeoni, 311−328. Amsterdam: John Benjamins.

Toury, G. 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins.

Vanderauwera, R. 1985. *Dutch Novels Translated into English. The Transformation of a 'Minority Literature*. Amsterdam: Rodopi.

Vinay, J.P., Darbelnet, J. 1977. *Stylistique Comparée du Français et de l'Anglais*. 2e édition. Paris: Les Éditions Didier.

Zauberga, I. 2001. Discourse Interference in Translation *Across Languages and Cultures*. 2.2 (2001): 265−276.

Κωστοπούλου, Γ., Σαριδάκης, Ι.Ε. 2011. "Η Αναθεώρηση στην Επαγγελματική Μετάφραση και τη Διδακτική της" *Dictio* (Επιστημονική Επετηρίδα 2009−2011. Τ.Ξ.Γ.Μ.Δ. Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο). 4 (2011): 193−237.

Μπατσαλιά, Φ., Σελλά, Ε. 2010. *Γλωσσολογική Προσέγγιση στη Θεωρία και τη Διδακτική της Μετάφρασης*. 2η έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Σαριδάκης, Ι.Ε. 2010. *Σώματα Κειμένων και Μετάφραση. Θεωρία και Εφαρμογές*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Σελλά, Ε. 2001. *Διγλωσσία και Κοινωνία. Η Ελληνική Πραγματικότητα*. Αθήνα: Προσκήνιο.